

A colorful illustration of a diverse group of children of various ethnicities and ages, all holding and reading books. The children are depicted in a simple, cartoonish style with large eyes and expressive faces. The background is a light, textured pattern of the same children reading books.

Από τη θεωρία στην τάξη...

Διήμερο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών Δημοτικής Εκπαίδευσης
Σχολική Χρονιά 2019-2020

Χαράλαμπος Δημητρίου

Εκπαιδευτικός -

Υποστηρικτής Α.Π. Λογοτεχνίας Δημοτικής Εκπαίδευσης

Επιλογή θεματικού άξονα και ενότητας

- **Θεματικός άξονας:** Λογοτεχνία και Κοινωνία / Ανθρώπινες σχέσεις
- **Τάξη:** Ε' -Στ'

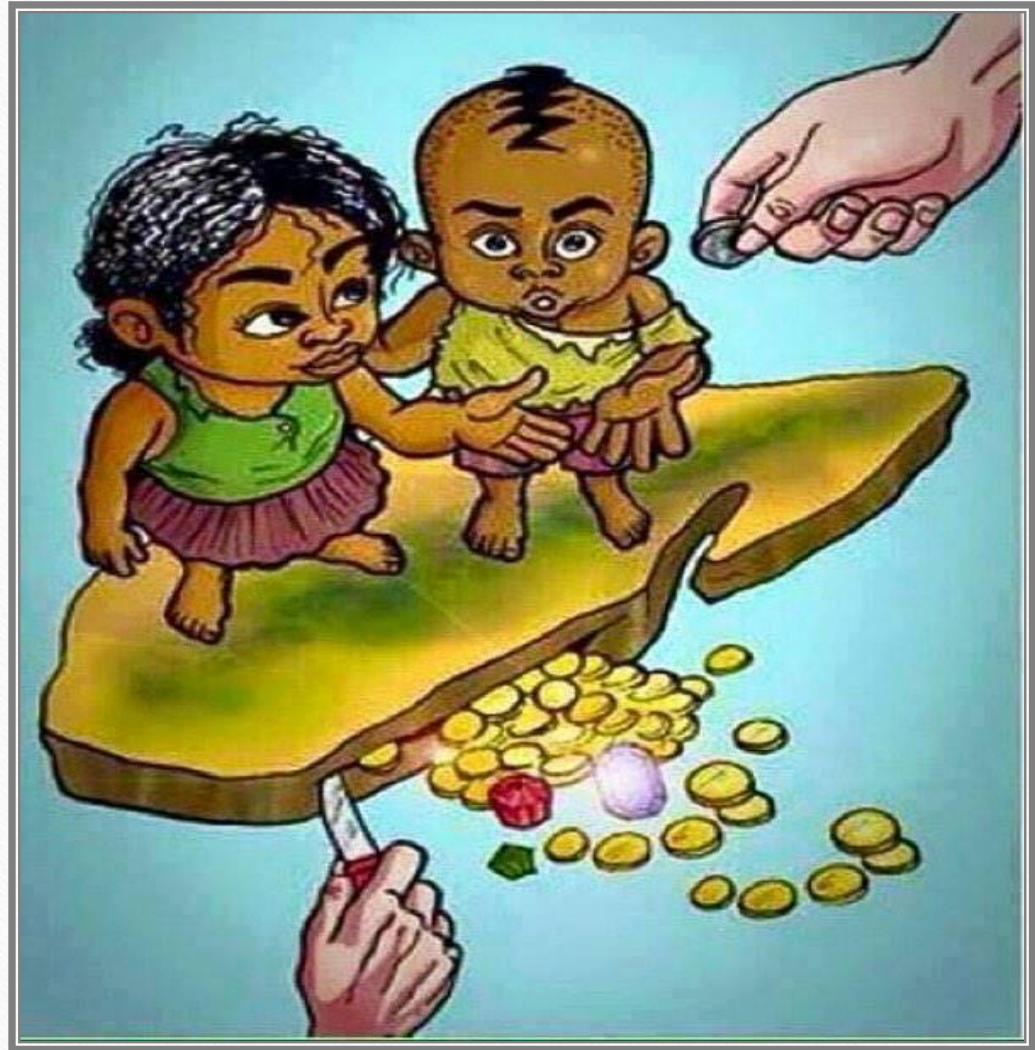
➔ Περιεχόμενο του μαθήματος

- **Θεματική ενότητα:** Όλοι ίδιοι, όλοι διαφορετικοί (ανθρώπινοι χαρακτήρες και σύγχρονη κοινωνική ζωή)
- **Θέμα – Τίτλος ενότητας:** «Φτώχεια - Παιδική εργασία»

Θέμα – Τίτλος ενότητας:

«Φτώχεια - Παιδική εργασία»

ΚΕΙΜΕΝΑ

ΠΙΕΖΑ

- Ελένη Κατσαμά (2011). «**Κίνα, Γκουιγιού, Ρίγιο και Μασούτζι**», διήγημα από το *Κοσμοδρόμιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σσ. 83-88. (συλλογή διηγημάτων)
- Φραντσέσκο Ντ' Αντάμο (2010). «**Ικμπάλ: το χρέος δε σβήνει ποτέ**», απόσπασμα από το *Ικμπάλ: Ένα παιδί ενάντια στην παιδική εργασία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σσ. 43-48. (μυθιστόρημα)
- ~~Σαραντίτη, Ελένη (2002). «**Οι φίλοι μας οι τσιγγάνοι**», απόσπασμα από το: *Ο κήπος με τ' αγάλματα*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 94σ. (μυθιστόρημα)~~

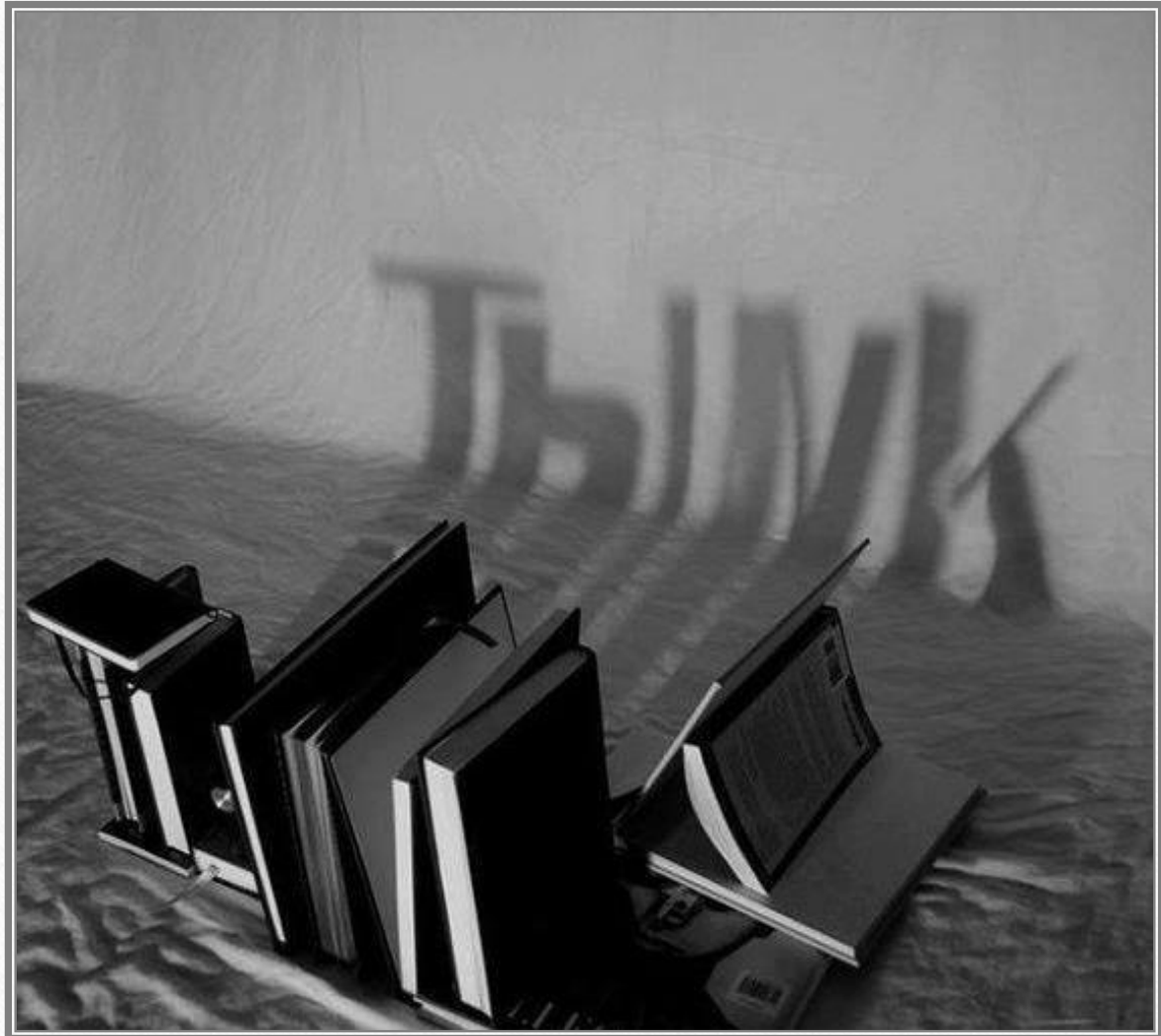
Εντοπίζω στοιχεία
λογοτεχνικού
γραμματισμού στα
κείμενα.

Συνδέοντας
τα κείμενα
με τους δείκτες...

Βρίσκω
δραστηριότητες
για τους δείκτες
μου

Λογοτεχνικός Γραμματισμός: Ειδολογικοί κώδικες

- Δείκτης επιτυχίας

Να διακρίνουν βασικές μορφές της πεζογραφίας, με βάση την έκταση και τη σύνθεση της ιστορίας

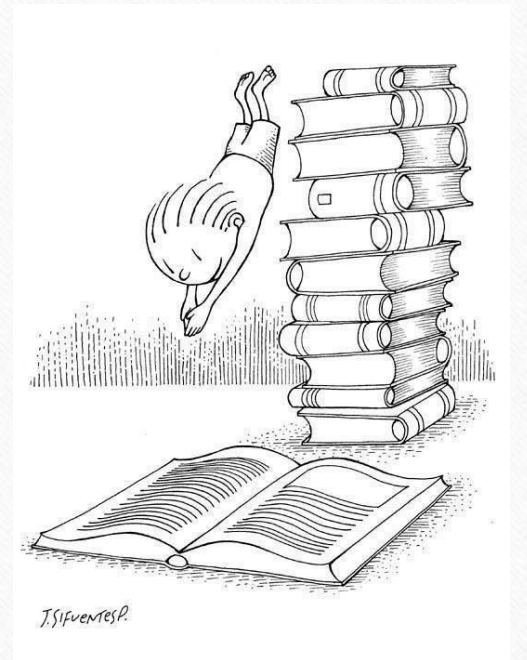
δ.σελ.15

- Δείκτης επάρκειας

Διήγημα

Νουβέλα

Μυθιστόρημα

Λογοτεχνικός Γραμματισμός:
Ειδολογικοί κώδικες
Δραστηριότητα

- Τι πιστεύετε για το κείμενο της Ε. Κατσαμά και τι για αυτό του Ντ'Αντάμο; Είναι το κάθε κείμενο αυτοτελές, π.χ. ένα διήγημα, ή πρόκειται για απόσπασμα από μυθιστόρημα;

Φροντίζουμε να επαναφέρουμε τα δύο είδη, διήγημα και μυθιστόρημα, τονίζοντας τις διαφορές τους, ότι δηλαδή το μυθιστόρημα σε αντίθεση με το διήγημα είναι μακροσκελής φανταστική διήγηση που αναφέρεται σε ορισμένα πρόσωπα και έχει σύνθετη πλοκή (τα γεγονότα αναμειγνύονται, οι σχέσεις των προσώπων είναι περίπλοκες, ο χωροχρόνος μπορεί να κυμαίνεται). Το διήγημα είναι συντομότερο, με λίγα συνήθως πρόσωπα και πιο απλή δομή, και με υπόθεση φανταστική ή πραγματική.

Λογοτεχνικός Γραμματισμός:

Στρατηγικές ανάγνωσης και μορφές εκφώνησης του κειμένου

- Δείκτης Επιτυχίας

Να διαβάζουν δημιουργικά το κείμενο, με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού

δ.σελ.7

- Δείκτης Επάρκειας

Εστιασμένη ανάγνωση (καθοδήγηση της δεύτερης ανάγνωσης του κειμένου σε ορισμένο πλαίσιο, π.χ. με τη βοήθεια ενός θέματος, ενός ερωτήματος, μιας μικρής έρευνας κ.ά.)

Λογοτεχνικός Γραμματισμός: Στρατηγικές ανάγνωσης και μορφές ειφώνησης του κειμένου *Δραστηριότητα*

Στις πρώτες τρεις παραγράφους του κειμένου του Ντ' Αντάμο περιγράφεται ο Χουσεΐν. Τα παιδιά, σε ομάδες, γράφουν το όνομά του σε ένα μεγάλο χαρτόνι και εντοπίζουν φράσεις από το κείμενο, που περιγράφουν τον Χουσεΐν, τις αντιγράφουν σε καρτέλες και τις τοποθετούν γύρω από το όνομα. Ακολούθως, τα παιδιά κατατάσσουν τις φράσεις αυτές ανάλογα με: την εξωτερική του εμφάνιση και στάση (τις κινήσεις, τα λόγια), τις αναφορές στη θρησκεία, τις αιτίες της συμπεριφοράς του, τη σχέση του με άλλα πρόσωπα όπως ο Ιμπάλ.

Λογοτεχνικός Γραμματισμός:

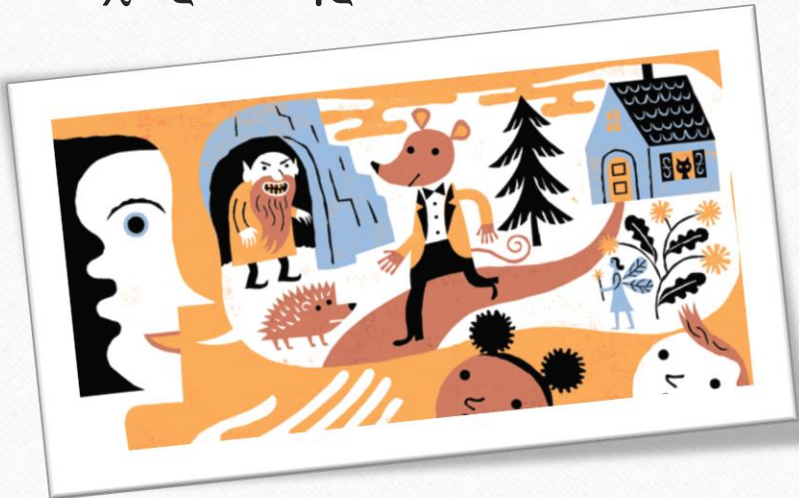
Γραμματική της λογοτεχνικής γλώσσας

β) Στοιχεία του αφηγηματικού λόγου

- Δείκτης Επιτυχίας

Να αναγνωρίζουν πώς παίρνουν μορφή και χαρακτηρίζονται οι ήρωες

δ.σελ.12

- Δείκτες Επάρευνας

- Λόγια-γνώμες των άλλων για τον ήρωα/την ηρωίδα, και αντίστροφα

- Αφηγηματικά σχόλια για τον ήρωα/την ηρωίδα

Σημείωση: βλέπε προηγούμενη δραστηριότητα

Λογοτεχνικός Γραμματισμός: Γραμματική της λογοτεχνικής γλώσσας β) Στοιχεία του αφηγηματικού λόγου

- Δείκτης Επιτυχίας

Να διακρίνουν μεταξύ του συγγραφέα, του αφηγητή και των ηρώων της ιστορίας

δ.σελ.11

- Δείκτης Επάρευνας

αντικείμενο της αφήγησης:

«εγώ» = πρωτοπρόσωπη αφήγηση,
κάποιος/α άλλος/η = τριτοπρόσωπη
αφήγηση, «εσύ» = αφήγηση σε β'
πρόσωπο ή αφήγηση με αποδέκτη

Λογοτεχνικός Γραμματισμός: Γραμματική της λογοτεχνικής γλώσσας β) Στοιχεία του αφηγηματικού λόγου

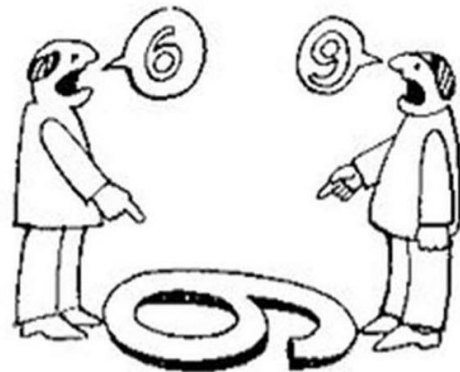
- Δείκτης Επιτυχίας

Να διακρίνουν τη διαφορετική εστίαση (οπτική γωνία) στην αφήγηση

δ. σελ. 13

- Δείκτης Επάρευνας

Βλέπουμε την ιστορία μέσα από τα μάτια του προσώπου που συμμετέχει στη δράση (εσωτερική εστίαση)

Δραστηριότητα

- Ποιος είναι ο αφηγητής στο κείμενο του Ντ' Αντάμο;
- Σε ποιο πρόσωπο γίνεται η αφήγηση;
(πρωτοπρόσωπη / πληθυντικός)
- Γιατί επιλέγεται ο πληθυντικός στο συγκεκριμένο κείμενο;

(Καθοδηγούμε τους/ τις μαθητές/ τριες να σκεφτούν ότι έτσι εκφράζεται μια συλλογική κατάσταση) [λογοτεχνικός & γλωσσικός γραμματισμός]

Αντιπαράβολή με μη-λογοτεχνικά «κείμενα»

- Πιστεύετε ότι είναι πραγματικά αυτά που αναφέρονται στην ιστορία ή φανταστικά;
(Προβληματίζουμε τα παιδιά για τη ρεαλιστική λογοτεχνία, ότι αυτά που αναφέρονται μπορεί να μην έχουν συμβεί σε αυτά τα συγκεκριμένα πρόσωπα, όπως συμβαίνει με το ρεπορτάζ, εντούτοις η κατάσταση που περιγράφεται είναι ή ήταν πραγματική) [λογοτεχνικός γραμματισμός]
- Ρωτούμε τα παιδιά: Διαφέρει καθόλου ο τρόπος που μαθαίνουμε για τη ζωή του Ικμπάλ στο λογοτεχνικό κείμενο του Ντ' Αντάμο από τον τρόπο που μαθαίνουμε για τη ζωή των παιδιών στο ρεπορτάζ; *(Αναμένεται τα παιδιά να απαντήσουν ότι στο ρεπορτάζ βλέπουμε εικόνες από τη ζωή και την εργασία των παιδιών, ενώ στο κείμενο υπάρχουν περιγραφές των σκέψεων, προθέσεων και διαλόγων των παιδιών.)*

Λογοτεχνικός Γραμματισμός:

Γραμματική της λογοτεχνικής γλώσσας

β) Στοιχεία του αφηγηματικού λόγου

- Δείκτης Επιτυχίας

Να αντιλαμβάνονται ότι ο χρόνος όπως κυλάει στην καθημερινή ζωή διαφέρει από τον αφηγηματικό χρόνο, ότι δηλαδή:

- τα γεγονότα σε μια αφήγηση δεν εξελίσσονται πάντα με τη φυσική (γραμματική) τους σειρά, αλλά με κενά, αναχρονισμούς κ.λπ.
- ο χρόνος της ιστορίας (της δράσης) δεν συμπίπτει αναγκαστικά με τον χρόνο της αφήγησής της.

- Δείκτης Επάρκειας

Σειρά παρουσίασης των γεγονότων και πρόκληση αφηγηματικού ενδιαφέροντος (αγωνία, περιέργεια, έκπληξη)

Αφηγηματικές τεχνικές που σχετίζονται με τον χρόνο:

3. έναρξη της αφήγησης σε προχωρημένο σημείο της ιστορίας (in medias res)

Δραστηριότητα

Κείμενο: «Ιμπάλ το χρέος δεν σβήνει ποτέ»

- Ρωτούμε τα παιδιά: Τι νομίζετε ότι συνέβη στο παρελθόν, ώστε να πιστεύει ο Ιμπάλ ότι το χρέος δεν σβήνει ποτέ; Αφού τα παιδιά προτείνουν διάφορους πιθανούς λόγους τα καλούμε να δραματοποιήσουν αυτές τις σκηνές και να τις παρουσιάσουν.
[φλάσμπακ, σύνδεση με Θεατρική Αγωγή]

Λογοτεχνικός Γραμματισμός:

Γραμματική της λογοτεχνικής γλώσσας

β) Στοιχεία του αφηγηματικού λόγου

- Δείκτης Επιτυχίας

να αναγνωρίζουν αφηγηματικές τεχνικές με τις οποίες ο/η συγγραφέας οργανώνει τον αφηγηματικό ρυθμό της αφήγησης και να τις συσχετίζουν με το περιεχόμενο/στόχο του κειμένου και με την αναγνωστική τους ανταπόκριση σε αυτό.

δ.σελ. 14

- Δείκτες Επάρκειας

- Βασικά στοιχεία για την ταχύτητα της αφήγησης (αλλού η αφήγηση «προχωράει γρήγορα», αλλού «προχωράει αργά», αλλού «σταματάει»)

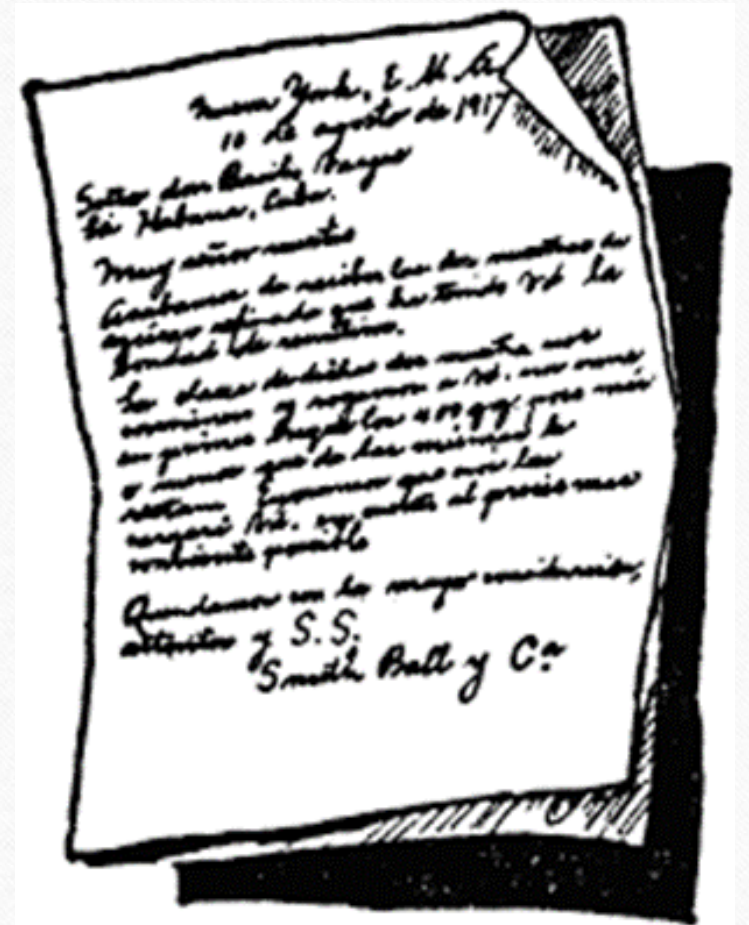
- Εναλλαγές που διαμορφώνουν τον ρυθμό της αφήγησης μέσα στο αφήγημα:

2. περίληψη (η αφήγηση προχωράει γρήγορα – λόγιοι που συμβαίνει αυτό)

- Συζητούμε με τα παιδιά σχετικά με το περιεχόμενο του γράμματος που έστειλε η Ρίγιο στον Μασούτζι. Σημεία που συζητούνται είναι τα εξής:

- Μετά από πόσα χρόνια έστειλε το γράμμα; Πόσων χρονών είναι;
- Τι σκέφτεται γι' αυτά που έζησαν;
- Σε ποια κατάσταση είναι; Έχει πετύχει αυτά που θέλει;

- ✓ Τα παιδιά γράφουν το γράμμα που έστειλε η Ρίγιο στον Μασούτζι. [δημιουργική γραφή]
- ✓ Τα παιδιά φτιάχνουν το εισιτήριο για την παράσταση της Ρίγιο. [σύνδεση με Εικαστική Αγωγή]

Δραστηριότητα

Δραστηριότητα

Οι μαθητές/τριες ξαναδιαβάζουν την τελευταία παράγραφο του κειμένου (στην οποία δημιουργούνται μεγάλα αφηγηματικά κενά και παρατηρείται επιτάχυνση του αφηγηματικού ρυθμού του κειμένου).

Καλούνται να γράψουν μια δική τους παράγραφο δίνοντας μια διαφορετική κατάληξη της ιστορίας.

Σημεία προσοχής - περιορισμοί:

- μόνο μία παράγραφος
- σύνδεση με το υπόλοιπο κείμενο και ειδικότερα την παράγραφο που προηγείται
- στην παράγραφο πρέπει να αποκαλύπτεται κάτι για το μέλλον των δύο πρωταγωνιστών (Ρίγιο και Μασούτζι)

Δημιουργική γραφή

- Οι μαθητές/τριες παρακολουθούν ξανά το ρεπορτάζ και επικεντρώνονται σε ένα από τα παιδιά που παρουσιάζονται εκεί. Συζητούν για τη ζωή, τον χαρακτήρα του, τις συνήθειες, τον τρόπο ομιλίας και τα όνειρά του και γράφουν ένα μικρό κείμενο (τριτοπρόσωπη ή πρωτοπρόσωπη αφήγηση) όπου παρουσιάζουν το παιδί.

ΑΛΛΕΣ ΙΔΕΕΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ

ΠΙΕΖΑ

- Ελένη Κατσαμά (2011). «**Κίνα, Γκουιγιού, Ρίγιο και Μασούτζι**», διήγημα από το *Κοσμοδρόμιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σσ. 83-88. (συλλογή διηγημάτων)
- Φραντσέσκο Ντ' Αντάμο (2010). «**Ικμπάλ: το χρέος δε σβήνει ποτέ**», απόσπασμα από το *Ικμπάλ: Ένα παιδί ενάντια στην παιδική εργασία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σσ. 43-48. (μυθιστόρημα)
- Βάσος Δασκαλάκης (1975). «**Από μικρός στα βάσανα της ζωής**», απόσπασμα από το *Οι ξεριζωμένοι: διήγηση ενός χωριάτη, εικονογραφίες Γιώργη Λυδάκη*. Αθήνα:[χ.ε.], 1930). (μυθιστόρημα)

Γενικοί Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας Α'-Στ' τάξεις

- Δείκτης Επιτυχίας

Να μελετούν και να ερμηνεύουν τα λογοτεχνικά κείμενα συνδυαστικά ώστε:

-να καλλιεργείται η διαθεματική και η διακειμενική τους σχέση

-να καλλιεργείται η κριτική σκέψη των μαθητών

δ.σελ.19

- Δείκτης Επάρκειας

Συνεξέταση/σύγκριση των λογοτεχνικών κειμένων μεταξύ τους

Μετά την προσθήκη και του 3ου κειμένου

- Σύγκριση χωροχρονικού πλαισίου
- Αφηγητής: πρωτοπρόσωπη αφήγηση, ταύτιση πρωταγωνιστή, αφηγητή και συγγραφέα (αυτοβιογραφικό κείμενο).
- Ποιο είναι το όνειρο του παιδιού, η επιθυμία του; (να κοιμάται χωρίς ξυπνητήρι)

Συνεξέταση με τα άλλα κείμενα και τις επιθυμίες των παιδιών σε αυτά.

Γενικοί Δείκτες Επιτυχίας και Επάριειας

Α'-Στ' τάξεις

- Δείκτης Επιτυχίας

Να ασκηθούν στη δημιουργική γραφή αξιολογώντας το αισθητικό αποτέλεσμα με συγκεκριμένα κριτήρια: αντιστοιχία με τις συμβάσεις των λογοτεχνικών ειδών και βαθμός πρωτοτυπίας

δ.σελ.20

- Δείκτης Επάριειας

Συγγραφή κειμένων με δεδομένη θεματολογία, τηρώντας συγκεκριμένες συμβάσεις και περιορισμούς π.χ.

- συμπλήρωση στίχων σε δοσμένα ποιήματα, ακολουθώντας τις τεχνικές του ποιητή/της ποιήτριας

Καλούμε τα παιδιά να υποθέσουν ότι το παιδί είχε κοντά του τη μητέρα του και τη νύχτα πριν να κοιμηθεί αυτή το νανουρίζει. Ζητούμε από τα παιδιά να αναφέρουν νανουρίσματα που τυχόν γνωρίζουν και ακούμε το νανούρισμα «Αγιά Μαρίνα και Κυρά».

<https://www.youtube.com/watch?v=MW4R4DAWrUA>

Ακολούθως προβάλλουμε και διαβάζουμε ρυθμικά το ακόλουθο νανούρισμα:

*Κοιμήσου συ, μωράκι μου, σε κούνια καρυδένια,
σε ρουχαλάκια κεντητά και μαργαριταρένια.
Έλα, Χριστέ και Παναγιά, και πάρ' το στους μπαξέδες
και γέμισε τους κόρφους του λουλούδια, μενεξέδες.
Κοιμήσου συ, παιδάκι μου, κι η μοίρα σου δουλεύει
και το καλό σου ριζικό σου κουβαλεί και φέρνει.
Κοιμάται νιο, κοιμάται νιο, κοιμάται νιο φεγγάρι,
κοιμάται το παιδάκι μου στ' άσπρο το μαξιλάρι.
Ο ύπνος τρέφει τα μωρά κι η υγεία τα μεγαλώνει
και η κυρά η Παναγιά τα καλοξημερώνει.*

Το νανούρισμα είναι λαϊκό ποίημα με σταθερό ρυθμό που χαλαρώνει, ιδανικό για βρέφη και μικρά παιδιά, το οποίο αναβλύζει τρυφερότητα, στοργή και ευαισθησία.

Δίνεται η πιο κάτω δομή και τα παιδιά καλούνται να συμπληρώσουν το νανούρισμα. Για σκοπούς ευκολίας και ανάλογα με το επίπεδο της τάξης (ή ως διαφοροποιημένη εργασία για παιδιά που δυσκολεύονται), μπορούμε να δώσουμε το πρώτο γράμμα κάθε λέξης που λείπει. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να γίνει είτε στην ολομέλεια της τάξης, είτε σε δυάδες, είτε ατομικά.

Κοιμήσου συ παιδάκι μου, σε στρώμα χρυσαφένιο,

Ηρέμησε και, σε όνειρο

Έλα, Χριστέ και Παναγιά, και πάρ' το στα αμπέλια

και γέμισε τον μύριες και

Κοιμήσου συ, μη, κι η τύχη σου δουλεύει

Το ξυπνητήρι, κανείς δεν σε

Παράδειγμα:

Κοιμήσου συ παιδάκι μου, σε στρώμα χρυσαφένιο,
Ηρέμησε και γλύκανε, σε όνειρο μελένιο.

Έλα, Χριστέ και Παναγιά, και πάρ' το στα αμπέλια
και γέμισε τον ύπνο του μύριες χαρές και γέλια.

Κοιμήσου συ, μη σκιάζεσαι, κι η τύχη σου δουλεύει
Το ξυπνητήρι δεν ηχεί, κανείς δεν σε γυρεύει.

Γενικοί Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας

Α'-Στ' τάξεις

- Δείκτης Επιτυχίας

Να ασκηθούν στη δημιουργική γραφή αξιολογώντας το αισθητικό αποτέλεσμα με συγκεκριμένα κριτήρια: αντιστοιχία με τις συμβάσεις των λογοτεχνικών ειδών και βαθμός πρωτοτυπίας

δ.σελ.20

- Δείκτης Επάρκειας

Συγγραφή κειμένων με δεδομένη θεματολογία, τηρώντας συγκεκριμένες συμβάσεις και περιορισμούς π.χ.

➤ Σύνθεση στίχων κατά το πρότυπο της έμμετρης (νανούρισμα) και της μοντέρνας (χαϊκού) ποίησης

- Ρωτούμε τα παιδιά αν υπάρχει κάποιο στοιχείο που έχει σημαντικό ρόλο στην ιστορία; *(το ξυπνητήρι)*
- Ζητούμε από τα παιδιά να γράψουν χαϊκού με τις πιο κάτω φράσεις από την προοπτική του παιδιού που γράφει για το ξυπνητήρι. Για να γίνει αυτό, τα παιδιά πρώτα συγκεντρώνουν φράσεις για τις κατηγορίες (α), (β) και (γ).

α. Περιγραφή του τόπου και του χρόνου:

«Το στρωσίδι μου το 'χω μέσα στην κουζίνα», «κοντά μου αποβραδής», «μια φορά», «στις πέντε κάθε νύχτα», «ολοσκότεινα», «αδύναμο φως του λυχναριού», «τούτη την άκραχτη ώρα»)

β. Η σχέση με το ξυπνητήρι:

(«το παίρνω κοντά μου αποβραδής», «το ντιντίνισμά του δυναμώνει στ' αυτιά μου», «μου τα τρυπανάει»)

γ. Συναισθήματα:

(«ξυπνάει το λογικό μου τρομαγμένο», «σκιάζομαι», «Αχ, Παναγία μου!», «Θά 'θελα, μ' όλη μου την καρδιά να ξυπνάω από μοναχός μου.....»)

- Ακολουθως ζητούμε από τα παιδιά να επιλέξουν τις φράσεις που θέλουν, και να αφαιρέσουν ή να προσθέσουν λέξεις, ώστε να δημιουργηθεί η δομή του χαϊκού με συλλαβές 5-7-5.

**Ολοσκότεινα,
Ντιντίνισμα δυνατό.
Τρομάζω πάλι.**

Απορίες – Διευκρινίσεις – Εισηγήσεις

Ιστοσελίδα μαθήματος: <http://logod.schools.ac.cy>

Ομάδα εργασίας Α.Π. Λογοτεχνίας

Δρ Δήμητρα Μέσσιου, Επιθεωρήτρια Δημοτικής Εκπαίδευσης

dmessiou@schools.ac.cy, 22800789, 24821351

Χαράλαμπος Δημητρίου, Εκπαιδευτικός Δημοτικής Εκπαίδευσης

demetriou.c@cyearn.pi.ac.cy, 22402485